

ЕКОЛОГО-ГІГІЄНІЧНІ, ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ТА ІНШІ ПИТАННЯ

ECOLOGICAL-HYGIENIC, INFORMATION-TECHNOLOGICAL AND OTHER ISSUES

<https://doi.org/10.32402/hygiene2024.74.180>

УДК 378:001.89:613.6:614.23

НАВЧАННЯ В АСПІРАНТУРІ ЯК ЕЛЕМЕНТ БЕЗПЕРЕРВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ

Полька Н.С., Турос О.І., Коблянська А.В.

ДУ «Інститут громадського здоров'я ім. О.М. Марзєєва НАМН України», м. Київ, Україна

Полька Н.С. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1551-9417>

Турос О.І. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0128-1647>

Коблянська А.В. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6758-6478>

Мета роботи. Проаналізувати результати ефективності запровадження навчання лікарів на третьому освітньому рівні в ДУ «Інститут громадського здоров'я імені О.М. Марзєєва НАМН України» як елемента безперервного професійного розвитку.

Матеріал та методи. Бібліосемантичний метод, системний аналіз, аналіз власного досвіду.

Результати. Питання безперервного професійного розвитку існує у всьому світі та вимагає перш за все пошуку шляхів кращого визнання високої якості та інноваційного викладання, що є одним із напрямів сприяння високоякісній освіті.

Висновки. Професійна підготовленість і компетентність персоналу охорони здоров'я, ефективна оцінка продуктивності та якості безперервної медичної освіти є особливо важливими в системі охорони здоров'я України для досягнення цілей сталого розвитку, визначених Всесвітньою організацією охорони здоров'я з метою кращого реагування на потреби людей у сфері охорони здоров'я, з урахуванням особливих потреб країни.

Проведено аналіз можливості здобувачів вищої освіти третього освітнього рівня в ДУ «Інститут громадського здоров'я імені О.М. Марзєєва НАМН України» бути залученими до процесу безперервного професійного розвитку та оцінено ефективність та перспективи такої діяльності. Визначено особливості та можливості залучення аспірантів до участі у наукових форумах як державного, так і міжнародного рівня, можливості публікацій, стажування тощо. Проведений аналіз свідчить про якість та широкий спектр можливостей для здобувачів третього освітнього рівня, що дозволяє вважати навчання в аспірантурі як важливий елемент безперервного професійного розвитку, а це, в свою чергу, надає аспірантам бути конкурентоспроможними та необхідними на ринку праці України.

Ключові слова. Безперервний професійний розвиток, аспірантура, галузь знань медицина, гігієна та професійна патологія.

GRADUATE EDUCATION AS AN ELEMENT OF CONTINUOUS PROFESSIONAL DEVELOPMENT

N.S. Polka, O.I. Turos, A.V. Koblianska

SI «O.M. Marzieiev Institute for Public Health of the NAMS of Ukraine», Kyiv, Ukraine

The purpose of the work is to analyze the results of the implementation of the training of doctors at the third educational level in the SI «O.M. Marzieiev Institute for Public Health of the NAMS of Ukraine» as an element of continuous professional development.

Material and methods. Bibliosemanctic method, system analysis, analysis of own experience.

The results. The issue of continuous professional development exists throughout the world. It requires, above all, finding ways to recognize better high-quality and innovative teaching, which is one of the areas of promoting high-quality education.

Professional training and competence of health care personnel, effective assessment of productivity, and quality of continuous medical education are especially important in the health care system of Ukraine to achieve the goals of sustainable development defined by the World Health Organization in order to better respond to people's needs in the field health care, taking into account the special needs of the country.

Conclusion. An analysis of the possibility of third-level higher education students at the SI «O.M. Marzieiev Institute for Public Health of the NAMS of Ukraine» to be involved in the process of continuous professional development was carried out, and the effectiveness and prospects of such activities were evaluated. Features and possibilities of attracting graduate students to participate in scientific forums at both the state and international level, the possibility of publications, internships, etc. are determined. The conducted analysis shows the quality and wide range of opportunities for third-level graduates, which allows us to consider postgraduate studies as an important element of continuous professional development, and this, in turn, enables postgraduate students to be competitive and necessary in the labor market of Ukraine.

Keywords. Continuous professional development, postgraduate studies, knowledge base, medicine, hygiene and occupational pathology.

Безперервний професійний розвиток (БПР) медиків – це комплекс заходів, завдяки яким медики можуть постійно вдосконалювати свої знання та вміння, а також використовувати отримані бали для власної атестації, що затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 14.07.2021 р. №725 «Про затвердження Положення про систему безперервного професійного розвитку медичних та фармацевтичних працівників» [1] та вступило в дію з 01.01.2022 р. Цією Постановою було визначено нові правила організації, проведення заходів БПР, вимоги до провайдерів, вимоги до участі слухачів, вимоги до заходів.

Питання безперервного професійного розвитку існує у всьому світі та вимагає перш за все пошуку шляхів кращого визнання високої якості та інноваційного викладання, що є одним із напрямів сприяння високоякісній освіті [2].

Професійна підготовленість і компетентність персоналу охорони здоров'я, ефективна оцінка продуктивності та якості безперервної медичної освіти є особливо важливими в системі охорони здоров'я України для досягнення цілей сталого розвитку, визначених Всесвітньою організацією охорони здоров'я з метою кращого реагування на потреби людей у сфері охорони здоров'я, з урахуванням особливих потреб країни.

Мета роботи – проаналізувати результати ефективності запровадження навчання лікарів на третьому освітньому рівні в ДУ «Інститут громадського здоров'я імені О.М. Марзєєва НАМН України» як елемента безперервного професійного розвитку.

Матеріал та методи – бібліосемантичний метод, системний аналіз, аналіз власного досвіду.

Результати та обговорення. Безперервний професійний розвиток є невід'ємною частиною підготовки фахівців протягом всього професійного життя.

Сьогодні безперервна медична освіта означає вмотивований постійний професійний розвиток на основі компетенцій медичного персоналу та інших медичних працівників. Його мета – виявити та заповнити прогалину в знаннях і практичних навичках, яка зумовлена розвитком технологій і змінами, які відбуваються в системі охорони здоров'я, нормативному середовищі та суспільстві загалом. Результату високої якості можна досягти за умови тісної співпраці зацікавлених сторін та високоякісних програм, заснованих на компетенції, основою яких є міцна законодавча база та відповідне мотиваційне середовище як для професіоналів, так і для роботодавців.

Заходи БПР включають:

- науково-практичні конференції, конгреси, симпозіуми;
- дистанційні онлайн-курси;
- навчання на симуляційних тренінгах, тематичне навчання або семінари;
- цикли тематичного вдосконалення на факультетах та в закладах післядипломної освіти тривалістю 1-2 тижні;
- навчання або стажування в університеті або закладі охорони здоров'я – в Україні чи за кордоном;
- публікація статті або огляду в журналі з імпакт-фактором.

Питання фахової підготовки широко обговорюється в зарубіжній літературі, що свідчить про актуальність проблеми та необхідність покращення її якості.

Останнім часом з'явилися публікації щодо БПР у країнах з середнім та низьким рівнем доходу. Було встановлено, що лідерство, структура та чітко окреслений план, який відповідає потребам країни, є важливими для розробки, впровадження та сталості системи БПР для медичних працівників [3,4].

Також є публікації, що свідчать про існуючі прогалини в літературі. Наявні дослідження вказують на певні бар'єри для медичних працівників у застосуванні отриманих знань із БПР у своїй практиці, та вказують на необхідність подальших досліджень, підкріплених відповідною теорією та включно з усіма відповідними зацікавленими сторонами, щоб дослідити стратегії, які можуть сприяти інтеграції навчання з БПР у повсякденну практику [5].

Нами було проведено аналіз можливості здобувачів вищої освіти третього освітнього рівня в ДУ «Інститут громадського здоров'я імені О.М. Марзєєва НАМН України» бути залученими до процесу БПР та оцінено ефективність та перспективи такої діяльності.

Аспірантура – це форма підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів для закладів вищої освіти і науково-дослідницьких установ та закладів охорони здоров'я нашої країни.

Освітня програма (ОП) та навчальний план за спеціальністю 222 Медицина, спеціалізація «Гігієна та професійна патологія» розроблена відповідно до вимог Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 р. №21-45-УІІІ (стаття 44. Акредитація освітньої програми), Закону України «Про вищу освіту» (Стаття 10. Стандарти вищої освіти, стаття 25. Акредитація освітньої програми), має сертифікат програми та пройшла самооцінювання в Національному агентстві із забезпечення якості вищої освіти [6] і враховує основні тенденції розвитку сфери громадського здоров'я у світі. Цілі програми спрямовані на задоволення потреб у формуванні компетентностей, що дозволяють отримати кваліфікацію, та підвищити конкурентоспроможність на ринку праці. При підготовці програми було враховано усі вимоги Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» № 848-VIII, затвердженого 26 листопада 2015 року [7] та роботодавців, пов'язані із гармонізацією діяльності з основними вимогами відповідно до «Угоди про Асоціацію між Україною, з однієї сторони та ЄС, з іншої сторони».

Багаторічна співпраця зі структурами Міндовкілля, Мінрегіонбуду, Мінсоцполітики дозволила виявити найбільш актуальні теми сьогодення і включити їх до програми.

Тісна співпраця з ГО «Українська Асоціація громадського здоров'я», Екодія, ПАЕУ НУО «Екологія, Право, Людина», НУО «Pest контроль», УСПП, НУО «Центр медико-екологічних проблем та оцінок ризику», ТОВ «Церн», ТОВ «Еко-мед Р», ПАЕУ дозволила враховувати їх зацікавленість у докторих філософії, які б могли стати лідерами неурядових організацій.

Також було враховано інтереси та пропозиції закордонних стейкхолдерів. Так, при розробці освітньої програми враховувалися положення Європейського списку основних компетенцій ASPHER 2018 р. [8] та багаторічний досвід іноземних закладів вищої освіти – University of Surrey (Велика Британія), Dokkio Medical University (Японія), University of Salerno (Італія).

Професійна наукова підготовка спрямована на надання аспірантам глибоких знань в галузі і вироблення необхідних вмінь та навиків самостійної наукової діяльності, продукування нових ідей. Вона включає формування набуття здатності аспірантами самостійно аналізувати біологічні явища, визначати рівень небезпеки для здоров'я чинників навколишнього середовища, оцінювати стан повітря, води та ґрунтів, визначати вплив та ризик на здоров'я факторів навколишнього середовища, оцінювати вплив соціальних факторів тощо; здатність до аналізу та синтезу інформації на основі логічних аргументів та перевірених результатів; здатність спланувати та підготувати наукову статтю до публікації у фаховому міжнародному журналі; вміння врахувати принципи статичного аналізу при плануванні експериментів; здатність до вільного користування базами даних у галузях медицини для планування та опису отриманих результатів дослідження. Важливою є додання до блоку за вибором наступні навчальні дисципліни: Міжнародна політики в галузі «довкілля та здоров'я», Хімічна безпека: повітря, вода та ґрунти в сільбищних зонах – якість та гігієнічна регламентація забруднюючих речовин, Радіаційна гігієна – законодавство та управління, Радіаційний моніторинг, Біобезпека, Інструменти оцінки впливу забруднення довкілля на здоров'я населення (польова епідеміологія, оцінка ризику, біомоніторинг), Наукове обґрунтування небезпек для здоров'я, пов'язаних із надзвичайними ситуаціями (війна, пандемії, радіаційні аварії тощо), Кліматичні зміни та їх вплив на здоров'я населення, Належна лабораторна практика (Good Laboratory Practice) та програма Всесвітнього лабораторного лідерства (GLLP), Методи дослідження професійних шкідливостей, Гігієна дітей та підлітків, гігієна харчування, методи дослідження соціальних чинників тощо.

Основним завданням ОП з «Гігієни та професійної патології» є підготовка науковців вищої кваліфікації, здатних продукувати і обґрунтовувати нові перспективні ідеї досліджень в галузі гігієни, шляхом оволодіння аспірантами третього рівня вищої освіти, що передбачає надання здобувачам необхідних теоретичних знань та навичок для самостійного їх поглиблення, інших компетентностей, достатніх для вироблення ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницької діяльності, оволодіння методологією наукової діяльності, проведення авторського наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення. Професійна наукова підготовка спрямована на надання аспірантам глибоких знань та необхідних вмінь і навиків самостійної наукової діяльності, продукування нових ідей і включає: самостійний аналіз біологічних явищ, визначення рівня небезпеки чинників навколишнього середовища та середовища життєдіяльності людини, оцінку стану повітря, води та ґрунтів, впливу та ризик для здоров'я населення факторів навколишнього середовища та соціальних факторів тощо; аналіз та синтез інформації на основі логічних аргументів та перевірених результатів; здатність спланувати та підготувати наукову статтю до публікації у фаховому вітчизняному та міжнародному журналі; зробити доповідь а результатами наукового дослідження на конференціях як державного, так і міжнародного рівнів; вміння застосовувати принципи статистичного аналізу при плануванні експериментів; вільне користування базами даних для планування та опису отриманих результатів дослідження.

Результати наукових досліджень аспірантів забезпечуються шляхом публікації результатів досліджень в наукових друкованих виданнях Інституту – науковому журналі

«Довкілля та здоров'я» та збірнику наукових праць «Гігієна населених місць». Вищезазначені наукові видання внесені до переліку фахових видань (категорія Б) для спеціальності 222 «Гігієна та професійна патологія». Також надається пріоритетна можливість публікації тез та доповідей на щорічній науково-практичній конференції «Марзєєвські читання», яка проводиться на базі ДУ «ІГЗ НАМНУ». Державна установа «Інститут громадського здоров'я ім. О.М. Марзєєва Національної академії медичних наук України» зареєстрована як провайдер заходів БПР, який відповідає всім вимогам Постанови КМУ від 14 липня 2021 р. №725 з набуттям офіційного статусу під номером 1330.

Здобувачі вищої освіти третього освітнього рівня активно залучаються до участі у наукових, науково-практичних заходах міжнародного та всеукраїнського рівнів.

Навчання аспіранта обов'язково пов'язане з безпосереднім міжнародним досвідом, що включає в себе відвідування лекцій науковців та спеціалістів із закордонних медичних закладів, з якими укладені та реалізуються відповідні угоди. Програми міжнародної академічної мобільності здобувачів реалізуються на основі їх участі у спільних наукових і навчальних проєктах. Аспіранти мають можливість бути частиною програм обміну в університетах-партнерах Інституту, який за договорами про науково-технічне співробітництво співпрацює з наступними міжнародними організаціями:

- Європейським регіональним бюро ВООЗ;
- Європейським суспільно-технічним університетом в місті Радом (Польща);
- Медичним університетом м. Докію, Японія;
- Інститутом репродукції тварин та дослідження харчових продуктів, м. Ольштин, Польща;
- Університетом Салерно (Італія);
- Університетом Гельсінки (Фінляндія).

Інститут започаткував і в подальшому планує розвивати практику спільних з університетами програм підготовки аспірантів, коли з одного боку, аспіранти Інституту проходять наукове стажування у провідних закордонних університетах, а з іншого, науковці Інституту залучаються до керівництва аспірантами ряду університетів України та зарубіжжя.

Навчання аспіранта обов'язково пов'язане з безпосереднім міжнародним досвідом, безпосередньої роботою з Всесвітньою організацією охорони здоров'я у напрямках «Здоров'я для всіх» та «Єдине здоров'я». Це забезпечується відвідуванням лекцій науковців та спеціалістів із закордонних медичних закладів щодо впровадження Міжнародних Медико-Санітарних Правил та Глобального лабораторного лідерства, з якими укладені та реалізуються відповідні угоди. Програми міжнародної академічної мобільності здобувачів реалізуються на основі їх участі у спільних наукових і навчальних проєктах.

Кадрова політика Інституту спрямована на залучення професіоналів, підвищення кваліфікаційного рівня наукового персоналу, кар'єрне зростання науковців і фахівців, спадкоємність кадрів. Науково-педагогічні працівники працюють над своїм професійним зростанням, відповідно їх участі як експертів в різних робочих групах: д.мед.н., проф. Турос О.І. – експерт ВООЗ, д.б.н., проф. Павленко Т.О. – експерт МАГАТЕ, д.б.н. Зоріна О.В. та д.б.н., с.н.с. Петросян А.А. є національними експертами в різних міжнародних науково-дослідних групах та міжвідомчих робочих групах Міністерства охорони здоров'я, Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів, Міністерства інфраструктури, Міністерства економіки, Міністерства освіти, Міністерства оборони України та інших міністерств та відомств. Науковці Інституту, окрім того, що входять до складу спеціалізованої ради ІГЗ НАМНУ, є членами спеціалізованих рад інших наукових та науково-освітніх установ.

Підготовка висококваліфікованих кадрів сприяє основним напрямкам подальшого розвитку науки в Україні за основними принципами роботи в галузі профілактичної медицини, зазначеними в документах ВООЗ та МОЗ України – збереженню та зміцненню стану здоров'я населення України як стратегічного потенціалу держави.

Співпраця з провідними академічними закладами як в Україні, так і на міжнародному рівні дозволяє оприлюднювати результати наукових досліджень аспірантів на наукових

конференціях та симпозіумах, підвищувати їх компетентність та брати участь в конкурсах на заміщення наукових посад, а також обмінюватися пошукувачами ступеня доктора філософії.

Таким чином, вище наведене свідчить про якість та широкий спектр можливостей для здобувачів третього освітнього рівня, що дозволяє вважати навчання в аспірантурі як важливий елемент безперервного професійного розвитку, а це, в свою чергу, надає аспірантам бути конкурентоспроможними та необхідними на ринку праці України.

Внески авторів:

Полька Н.С. – концепція та дизайн дослідження; редагування статті; остаточне затвердження статті.

Турос О.І. – концепція та дизайн дослідження; редагування статті; остаточне затвердження статті.

Коблянська А.В. – концепція та дизайн дослідження; збір даних; аналіз та інтерпретація даних; написання статті редагування статті; остаточне затвердження статті.

Фінансування. Робота проведена в межах науково-освітньої діяльності установи.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

REFERENCES

1. [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On Approval of the Regulation on the System of Continuous Professional Development of Healthcare Workers” of July 14, 2021, No. 725]. Ukrainian. Available from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/725-2021-%D0%BF#Text>
2. Statement of the Fifth Bologna Policy Forum. The Fifth Bologna Policy Forum. Available from: https://ehea.info/media.ehea.info/file/20180424-25-Sofia/53/8/BFUG_BG_SR_60_5_DraftBPFStatement_936538.pdf
3. Merry L, Castiglione SA, Rouleau G, et al. Continuing professional development (CPD) system development, implementation, evaluation and sustainability for healthcare professionals in low- and lower-middle-income countries: a rapid scoping review. BMC Med Educ. 2023;23:498. doi: <https://doi.org/10.1186/s12909-023-04427-6>
4. Pantoja T, Opiyo N, Lewin S, Paulsen E, Ciapponi A, Wiysonge CS, Herrera CA, Rada G, Peñaloza B, Dudley L, Gagnon MP, Garcia Marti S, Oxman AD. Implementation strategies for health systems in low-income countries: an overview of systematic reviews. Cochrane Database of Systematic Reviews. 2017;9:CD011086. doi: <https://doi.org/10.1002/14651858.CD011086.pub2>
5. Al-Omary H, Soltani A, Stewart D, et al. Implementing learning into practice from continuous professional development activities: a scoping review of health professionals’ views and experiences. BMC Med Educ. 2024;24:1031. doi: <https://doi.org/10.1186/s12909-024-06016-7>
6. [Educational activities of the State Institution «Marzиеiev Institute for Public Health of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine»]. Ukrainian. Available from: <https://health.gov.ua/activity/scientific-educational-activity/postgrad/>
7. Law of Ukraine “On Scientific and Scientific-Technical Activities” No. 848-VIII, approved on November 26, 2015. Ukrainian. Available from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>
8. Foldspang A, Birt CA, Otok R, editors. ASPHER’s European List of Core Competences for the Public Health Professional. 5th ed. Association of Schools of Public Health in the European Region (ASPHER). 2018. 65 p. Available from: https://www.aspher.org/download/199/04-06-2018_aspher_s_european_list_of_core_competences_for_the_public_health_professional.pdf

Надійшла до редакції / Received: 04.11.2024